

Єгоров Євген,
ад'юнкт, Національна академія Національної гвардії України

Науковий керівник: Мацегора Яніна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності НГУ навчально-наукового інституту роботи з персоналом, Національна академія Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ЦІННОСТЕЙ КУРСАНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ВВНЗ З РІЗНИМ ХАРАКТЕРОМ ДОСВІДУ

Широкомасштабне вторгнення загарбника в лютому 2022 року поставило нові виклики перед психологічними службами Сил оборони України. Надзвичайно тривалі інтенсивні бойові дії з використанням зброї широкої вражаючої здатності, переважно спрямованої на заподіяння каліцтв; знецінення військовим керівництвом супротивника життя власних військовослужбовців та схильність вдаватися до так званих «м'ясних штурмів» і до відвертого терору цивільного населення при отриманні поразок на полі бою – ці та інші порушення людської моралі та звичаїв ведення війни потребують пошуку ще більш надійних підстав для формування стійкості військовослужбовців до дії бойових стрес-факторів нового періоду цієї війни.

Військові цінності є найновішими утвореннями в ціннісній сфері першокурсників. Опитування проводилося серед курсантів ВВНЗ протягом 2024–2025 навчального року. В опитуванні взяли участь 202 курсанти 1–4 років навчання. Придатними до подальшої обробки виявилися 109 анкет, які містили заповнені відповідно до інструкцій усі бланки опитування.

Порівняння показників військових цінностей у першокурсників виділених груп представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Військові цінності у першокурсників із наявністю та відсутністю бойового досвіду

Військові цінності:	Групи		Значимість розбіжностей		Практична значимість
	УБД	НУБД	t	p	d-Коена
Фізична сміливість	7,00±2,98	6,92±2,51	0,08	0,94	0,03
Моральна сміливість	6,80±3,55	6,30±3,02	0,42	0,68	0,16
Дисциплінованість	6,10±1,79	5,38±2,97	0,71	0,48	0,26
Самодисциплінованість	6,40±2,41	5,50±3,17	0,81	0,42	0,30
Чесність	7,40±2,22	6,35±2,64	1,12	0,27	0,42
Гідність	5,50±2,07	4,50±3,22	0,91	0,37	0,34
Командність	6,20±2,66	5,50±3,08	0,63	0,53	0,24

Вірність	5,60±3,20	4,65±2,81	0,87	0,39	0,32
Стійкість	4,10±3,31	4,19±2,51	0,09	0,93	0,03
Вільність	5,80±4,05	4,08±3,35	1,31	0,20	0,49
Професійність	4,50±3,81	5,88±3,72	0,99	0,33	0,37

Як бачимо із наведених даних, виділені групи не мають статистично значимих розбіжностей показників військових цінностей.

Проте маємо трохи різну ієрархію військових цінностей у порівнюваних групах. Так, у першокурсників, які мають бойовий досвід, найбільші середні ранги має «Чесність» (7,40±2,22), а найменші – «Стійкість» (4,10±3,31) та «Професійність» (4,50±3,81). Ці дані можна разом із професором Приходько І. І та провідним науковим співробітником Мацегорою Я. В. [1] проінтерпретувати як такі, що свідчать про усвідомлення цими першокурсниками здатності військового колективу компенсувати недоліки професійної психологічної підготовки, особистих якостей та здібностей окремих своїх членів, якщо ті є відвертими зі своїми товаришами по зброї. Високі показники шкали «Чесність» поряд зі шкалами «Моральною» (7,00±2,98) і «Фізичною сміливістю» (6,80±3,55) є характерною особливістю ціннісної сфери учасників бойових дій.

Цікавим є те, що учасники бойових дій вважають, що шкала «Стійкість» як військова цінність розвивається разом із шкалою «Гідність» ($r = 0,640$, $p = 0,046$) та «Професійність» ($r = 0,656$, $p = 0,040$). Пов'язаними в цій групі також є розвиток шкал «Фізична сміливість» та «Дисциплінованість» ($r = 0,749$, $p = 0,013$), та «Командність» й «Професійність» ($r = 0,670$, $p = 0,034$). Ці зв'язки відбивають свідоме ставлення до подовження власної професійної соціалізації на основі набутого досвіду військової служби, усвідомлення важливості командної роботи, того, що навіть акти «героїзму», мають погоджуватися з інтересами спільної справи.

У першокурсників без бойового досвіду найбільш вираженими є показники саме шкали «Фізичної сміливості» (6,92±2,51), а найменшими – показники шкали «Воля» (4,08±3,35). Якщо порівнювати з дослідженнями вже цитованих дослідників [1], то найвищі бали «Фізичної сміливості» (тобто першої цінності у переліку військових цінностей) є досить часто характерними для військовослужбовців із недостатньою військовою ідентичністю. Цікаво, що хоча між порівнюваними групами не встановлено статистично значимих розбіжностей між показниками цінності шкали «Воля», в першокурсників без бойового досвіду прийняття особистої відповідальності за власні дії має найнижчі показники, тоді як в учасників бойових дій шкала «Воля» (5,80±4,05) разом зі шкалами «Вірність» (5,60±3,20) та «Гідність» (5,50±2,07) займає середній шабелі ієрархії військових цінностей, утворюючи своєрідно етичну тріаду військової честі.

Ще одним цікавим моментом є те, що першокурсники без бойового досвіду

схильні дещо переоцінювати важливість індивідуальної професійності ($5,88 \pm 3,72$) і недооцінювати здатність роботи в команді («Командність» ($5,50 \pm 3,08$), в той час, як у учасників бойових дій – протилежне зіставлення («Професійність» ($4,50 \pm 3,81$) / «Командність» ($6,20 \pm 2,66$)). У курсантів без бойового досвіду ще не сформовано усвідомлення, що військова діяльність – командна робота, і що саме орієнтація на командні дії дозволяє бути більш ефективним, ніж орієнтація на індивідуальний професіоналізм [1]. Певним підтвердженням індивідуалізму, орієнтацією на конкуренцію з однокурсниками є показники взаємозв'язків військових цінностей у першокурсників без бойового досвіду. Так, у цій групі шкала «Чесність» протиставляється шкалі «Вірність» ($r = -0,447$, $p = 0,022$) (що характерно для побутового погляду, коли вказівка на недоліки товариша сприймається як своєрідна «зрада», а не як засіб, що дозволяє команді врахувати слабкі місця кожного для успішного виживання та виконання поставлених завдань). Крім того, в цій групі цілком вірогідно, що недоліки власної фізичної підготовки намагаються прикрити інфантильними уявленнями про власну більшу «гідність» («духовність») (зворотні зв'язки між шкалами «Фізична сміливість» та «Гідність» ($r = -0,559$, $p = 0,003$)). А індивідуальна «Воля» (яку не завжди можуть оцінити оточуючі) розглядається як джерело стійкості ($r = 0,545$, $p = 0,004$), в той час, як у учасників бойових дій стійкість пов'язана з прагненням не підвести товариша (бути «гідним») і розвивається разом з «Професіоналізмом».

Втім, відсутність статистично значимих розбіжностей у показниках військових цінностей свідчить про те, що різниця в усвідомленні здатності військового колективу компенсувати недоліки окремих її членів і важливість орієнтації саме на командну роботу, взаємопідтримку, а не конкуренцію вже за рік сумісного навчання (обміну досвіду) поступово зникає.

Список використаних джерел:

1. Приходько І. І., Мацегора Я. В. Армійські цінності військовослужбовців НГУ. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 29 берез. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. правових наук України. Вінниця: ХНУВС, 2024. С. 102–107.